

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

УДК 165.12:930.1:141.7

Вашкевич В.М.

Ціннісно-світоглядні настанови молоді в умовах соціально-історичних трансформацій

Розглядаються особливості та пріоритети молодіжного сприйняття історії, ціннісно-світоглядні настанови молоді, а також майбутнє як детермінанта молодіжного сприйняття історії.

Ключові слова: *молодь, історія, ціннісно-світоглядні настанови, пріоритети.*

1905 року в «Літературно-Науковому Віснику» було опубліковано статтю Івана Яковича Франка «Одвертий лист до галицької української молоді», в якій він звертається спеціально до *молоді*, бо вже кілька років перед тим багато спілкувався і впливав на галицьке студентське середовище, будучи переконаним, що тільки нове покоління зможе змінити ситуацію в українській патріотичній громаді – аморфній, безвольній і дезорієнтованій космополітичними ідеологіями соціалізму та лібералізму.

«Ви, молоді приятелі, що з зацікавленням читаете новини з Росії, чи подумали Ви про значення тих подій для нашої нації, для нас усіх, для кожного з нас особисто? Адже ж всесвітня історія не історія героїв, а історія масових рухів і перемін; а ми ж кождий особисто хіба не часть тої маси, яка сими подіями покликана до руху та переміни? Чи подумали Ви над сим, куди можуть понести нас ті рухи, якою луною в особистім житті кожного з нас можуть відбитися ті переміни і які обов'язки на кожного з нас накладає теперішня хвиля? Мені здається, що як люди, обдаровані свідомістю і даром думки, ми всі повинні про се думати, думати більше й інтенсивніше, ніж про все інше, що нас цікавило досі. Бо приходить велика доба, і горе нам, горе нашій нації, коли велика доба застане нас малими і неприготованими!» [1, с.568].

Віритися, що і сьогодні ситуацію в українському суспільстві зможуть змінити лише нові покоління.

Молодь – соціально-демографічна група, відокремлена на основі сукупності вікових характеристик і особливостей соціального стану. Молодість як певна визначена фаза, етап життєвого циклу біологічно

універсальна, але її конкретні вікові рамки, пов'язаний з нею соціальний статус і соціально-психологічні особливості мають соціально-історичну природу і залежать від суспільного ладу, культури та властивих даному суспільству закономірностей соціалізації [2]. В Законі України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (Стаття 1) зазначено: «молодь, молоді громадяни – громадяни України віком від 14 до 35 років» [3].

З початку 1991 р. до початку 2006 р. чисельність молоді України скоротилася на 766 тис. осіб – з 16173,5 до 15407,5 тис. осіб. Проте внаслідок пришвидшених темпів скорочення чисельності всього населення, частка молоді серед усього постійного населення України зросла – від 31,3% до 33,0% за той самий період. У містах України на початку 2006 р. проживало 10 927,0 тис. молоді, у сільській місцевості – 4 480,5 тис. осіб. Наразі молодю характеризується наступними кількісними й якісними показниками: юнаки і дівчата віком від 14 до 35 років становлять 15 407 522 осіб – приблизно третина усього населення країни; 70 % молоді мешкає у містах, 30 % – у селах; близько двох мільйонів молодих сімей, із них близько 600 тис. мешкають у сільській місцевості; 100 тис. осіб офіційно зареєстрованих безробітних; 2 709 161 студентів, які навчаються у 340 вузах I-IV рівнів акредитації. Молодь – це активний учасник громадського життя суспільства (близько 5 % молоді беруть участь у громадському русі) [2].

Духовний світ сучасної молоді – це світ суперечливої єдності класичного, традиційно народного, модерного і постмодерного відтворення світу, сонм почуттів і переживань, раціонального та ірраціонального мислення, суперечливих оцінок минулого і творчих пошуків, спрямованих у майбутнє. Закономірно постає питання: що належить до цього світу, за якими критеріями визначається його наявність, а тим більше, розвиток? Чи вичерпується культурою мислення, рівнем та якістю знань, розумністю і раціональністю зміст поняття «духовність», а освітою – шлях її набуття? Мабуть, ні. Втім, без усього названого духовності не існує.

Як пише відомий український філософ Сергій Кримський, «духовність – це завжди ціннісне домобудівництво особистості. Це шлях формування свого внутрішнього світу, що дозволяє людині не залежати повністю від контексту, зовнішнього життя, тобто залишатися собі тотожним» [4, с.54].

Духовність має формуватися на основах високої культури, моралі, і тому завданням держави є забезпечення розвитку всіх сфер культури, освіти, науки.

Але реалії дещо відрізняються від задекларованих гасел: соціологи характеризують рівень культурного життя української молоді (10-22 років) як дуже низький. Протягом року жодного разу не відвідали концерти класичної музики 82% респондентів, естрадні концерти – 62%, виставки (художні, технічні, тварин та інші) – 70-83%, заходи громадських організацій – 70%, клуби за місцем проживання – 66%, музеї – 58%, вечори відпочинку в будинках культури – 54%. Більшим попитом користуються кінотеатри, спортивні видовища, дискотеки, бари. 1-2 рази на місяць кінотеатри відвідують 38% опитаних, різноманітні спортивні видовища – 14%, дискотеки, бари – 33% [5].

Втрата молоддю інтересу до книг, класичної і народної музики, народної творчості викликає занепокоєння. В цей же час, свідомість молодих людей усе більше зазнає впливу масової культури через ЗМІ, перш за все телебачення. Якщо середньодобовий обсяг мовлення у 1993 році

вимірювався 60,1 годинами, 2008 року цей показник збільшився до 541,2 години[6].

Духовне життя суспільства, так само, як і духовний світ особистості, ґрунтується на духовній діяльності, спрямованій на створення духовних цінностей та їх засвоєння індивідами. З огляду на це можна сказати, що люди народжуються двічі: спочатку фізично – в акті народження, а потім духовно – в процесі навчання, здобуття освіти, виховання, формування духовних якостей, засвоєння всіх цінностей, створених людством. Тому в духовній діяльності студентської молоді, спрямованій на осягнення минулого, необхідно розрізняти дві основні форми.

Перша з них – духовно-творча, або *духовно-продуктивна діяльність*, тобто діяльність з виробництва духовних цінностей. Її істотною ознакою є переважно творчий, конструктивний характер, а одним з головних елементів – теоретична діяльність студентства, пізнання ним закономірностей розвитку соціуму в процесі засвоєння історичних знань. Водночас така духовно-творча діяльність студентської молоді містить не тільки раціональне освоєння світу, але й виробництво (на підставі використання чуттєвих і раціональних форм мислення) різних духовних цінностей – моральних, естетичних, релігійних та інших. Під цим оглядом духовно-творча діяльність є виробництвом свідомості загалом, і в такому розумінні виявляється синонімом духовного виробництва. Розглянута в часі, така діяльність постає як історична діяльність, в процесі якої створюються різні ідеї, знання, теорії, художні образи та інші духовні цінності.

Другою формою діяльності, на якій ґрунтується духовний світ студентської молоді, є *духовно-практична діяльність*. Її сутність полягає в освоєнні студентами соціального досвіду, духовних цінностей, накопичених людством. Їй підпорядковані такі важливі процеси, як виховання, навчання, просвіта тощо. Духовно-практична діяльність спрямована на практичне втілення, функціонування наявних у студентської молоді духовних цінностей, впровадження у життя вироблених людством протягом усієї історії його існування знань, смаків, моральних норм, естетичних ідеалів тощо.

Якщо під час духовно-продуктивної діяльності виробляються різні ідеальні утворення (думки, ідеї, теорії тощо), то в процесі духовно-практичної діяльності творяться самі люди як духовні істоти, носії знань, відчуттів, образів, смаків, а духовні цінності ними засвоюються і використовуються. Якщо в першій змінюється і розвивається фонд духовних цінностей, свідомості, то в другій – власне носії цієї свідомості. Отже, *на відміну від духовно-творчої діяльності, яка продукує знання, образи, ідеї, теорії, результатом духовно-практичної діяльності є людина як духовна істота*. У цьому аспекті вона тісно пов'язана з духовним виробництвом і споживанням духовних цінностей.

Зауважимо, що виробництво історичних ідей, поглядів, теорій тощо поряд з іншими видами духовного виробництва є вузькоспеціалізованим. Воно потребує особливої підготовки, тривалого навчання, розвитку творчих здібностей і здійснюється групою професіоналів: учених-істориків, педагогів, учителів. Існують специфічні суспільні інститути – школа, вищі навчальні заклади, наукові інститути, – які сприяють виробництву історичних ідей, поглядів, теорій. Водночас їх виробництво відбувається в усіх сферах діяльності – у виробничій, освітній, науково-теоретичній, морально-виховній та інших.

Звичайно, студентська молодь меншою мірою, ніж історики-професіонали, причетна до виробництва історичних знань. Більшою мірою вона є їх споживачем. Проте не слід забувати, що *споживання історичних ідей, поглядів, теорій опосередковує їх виробництво*, адже без виробництва немає споживання, так само, як і без споживання немає виробництва, оскільки останнє у такому випадку було б недоцільним.

Молодіжному сприйняттю історії притаманна така особливість, як зміна аксіологічних параметрів оцінки не тільки суспільного, але й власного життя. Молодь усе більше усвідомлює сьогодні, що щастя полягає не в постійних перемогах над собою подібними, а в приборканні тваринних інстинктів і ліквідації тих соціальних негараздів, які розмивають межі між біологічним і соціальним. Потрібна також *відмова від психології жертвовності*, яка десятиліттями насаджувалася ідеологією тоталітарної держави. Адже там, де є готовність пожертвувати собою, з'являється спокуса зробити жертвами й інших. Проповідь жертвовності є знецінюванням історії, відмовою їй у наявності сенсу і значущості. Ось чому такою необхідною виявляється реабілітація *цінностей повсякденного життя*. Адже саме з них складається дійсна історія, саме вони утворюють менталітет людини.

Створення студентською молоддю адекватної картини світу неможливе поза ціннісною орієнтацією у ньому. Тому *ціннісна орієнтація історичної свідомості є функціональною умовою самореалізації студента як особистості*. А оцінка минулого в усьому його розмаїтті виявляється реалізацією потенціалу, закладеного в системі соціальних якостей студентської молоді, а також діяльностного втілення цих якостей. Власне акт оцінки є виявом об'єктивно зумовлених потреб та інтересів студента. Історичні знання, факти, привертаючи до себе увагу, рано чи пізно «змушують» усвідомити їх як цінність. Однак таке усвідомлення є досить складним і суперечливим процесом, на який впливають різні чинники, що можуть викликати різні ціннісні аберації (від лат. *aberratio* < *aberrare* – *відхилитися*). Тому звернення до історії має допомогти студентам пережити й осмислити великі звершення минулих часів, використати все позитивне, що було в минулому.

«Минуле стає все актуальнішим, і це з особливою силою розкривають процеси національного ренесансу, що проходять зараз у багатьох країнах світу. Адже національне відродження потребує ціннісного засвоєння всього того, що зберігається в часі, пробудження сталих цінностей, інваріантного змісту досвіду нації», – пише С.Кримський у статті «Кінець історії» чи мета історія?»[4,с.83].

Останнім часом значно посилюється інтерес молоді до вивчення національної історії, традицій, побуту і звичаїв, витоків матеріальної і духовної культури. Молодь знає і високо цінує внесок Богдана Хмельницького, Івана Мазепи, Тараса Шевченка, Лесі Українки, Михайла Грушевського в становлення та розвиток української держави. Своєю діяльністю ці та інші особистості сприяли утвердженню незалежної української держави, збереженню та формуванню її національної культури та свідомості. Молодь висловлює бажання глибше знати історію власної країни у всій її повноті та складності, у всіх суперечностях, знати всю правду, а не вибірково факти.

Безперечно, держава має задовольнити цей інтерес. Сьогодні на державному рівні вшановується пам'ять загиблих під час голодомору (остання субота листопаду), створено музей пам'яті жертв голодомору, відзначають-

ся роковини національної трагедії під Крутами в січні 1918 року – взірць патріотизму молоді – київських студентів та гімназистів, їх готовності прийняти смерть заради національної ідеї. Як писав Павло Тичина, це був той «український цвіт», цвіт нації, який так і не дав плоду.

Про важливість виховання у молоді почуття національної гідності, патріотизму, любові до Батьківщини свідчать результати соціологічного опитування «Українське демократичне коло» та компанії «Юкрейн соціолоджі сервайс». У 2006 році 65% українців пишалися тим, що вони є українцями, натомість у 2002 році таких було 49%. Зростання патріотизму помітне у всіх регіонах – як на Сході, так і на Заході. Соціологів приємно здивувало, що найстрімкіше патріотизм шириться серед молоді. Нині серед людей до 30 років пишаються українським паспортом в середньому більше 70% [7].

Протягом 2008 року Київський інститут проблем управління імені Горшеніна проводив соціологічне дослідження настроїв українців під умовною назвою «Проект країни». Співгромадян опитали з метою дізнатися, якою хотіли би бачити громадяни свою країну, якими є основні суспільні тенденції, куди має рухатися Україна, які зміни необхідно провести. Кость Бондаренко зазначив: «Загалом було проведено 16 досліджень, в ході яких було опитано понад 30 тисяч респондентів. Кожне дослідження – це 2 тисячі респондентів в усіх областях України. Похибка не перевищує 3,1%.

87,5% респондентів вважають своєю батьківщиною (чи точніше Батьківщиною – з великої літери) Україну. Лише 7,4% вважають батьківщиною Російську Федерацію. Незважаючи на негаряди в політичному і соціально-економічному житті, 68,5% респондентів пишаються тим, що вони – громадяни України. Цікава тенденція: чим молодшими є респонденти, тим більшим є відсоток тих, хто відчуває гордість за свою країну. І це стосується не лише заходу України: найнесподіванишим наслідком досліджень стало те, що навіть на Донбасі (50,1%) і у Харкові (53,2%) опитані демонстрували високий рівень патріотичних настроїв. Більше того: порівняно з 2006 роком кількість українців, що пишаються своїм громадянством, зросла на 16,3%. Збагнути це і пояснити раціонально неможливо – очевидно, не все в нас так погано, як здається [8].

Одвічним бажанням кожного здорового суспільства було таке виховання молоді, яке б дозволило їй успадковувати й примножувати створені людством духовні цінності. Історія українського народу є унікальним духовним досвідом, в якому присутні інтелектуальні, морально-етичні сили, а також енергія творчого розуму. Наше суспільство повинно прагнути до того, щоби нащадки не тільки зберегли а й збагатили безцінний досвід попередніх поколінь. Суспільству потрібна людина з чіткою громадянською позицією, з широким історичним і сучасним світоглядом, здатна мислити самобутньо й в масштабах країни, сприймати події, що відбуваються у світі, вміти мобілізувати свої духовні й фізичні сили на щоденну самовіддану і творчу працю і, головне, бути відповідальною за все, що відбувається як в її особистому житті, так і в житті суспільства.

Мислити не по-державницькому, а в масштабах країни – лише такий шлях допоможе Країні Україна поступово підвищитися над Державою Україна. Принаймні, у морально-етичному плані. «Сьогодні стає зрозуміло, чому у 1919 році Махна підтримало більше – у чисельному відношенні – українців, ніж Симона Петлюру. За першим був країнний проект, за другим – державний. Прошло 90 років. Практично нічого не

змінювалося. За тим винятком, що сьогодні у народу немає свого лідера. Здатного організувати і втілювати країнний проект. Натомість у нас безліч державотворців. Що й не дивно. Творення держави приносить дивіденди – політичні, моральні, матеріальні, місце в історії, посаду, гроші. Творення країни не дає, а вимагає – насамперед самовіддачі» [8].

Отже, основним завданням суспільства загалом та педагога зокрема є формування у студентської молоді таких рис характеру, поведінки, які є цінними з позиції суспільства. Подібне виховання може здійснюватися різними засобами і в різних формах, однак воно обов'язково містить також історичний аспект.

Як наголошував творець філософії освіти Джон Д'юї, «педагог, як ніхто інший, повинен зазирати в майбутнє. Лікар може вважати, що його обов'язок виконаний, після того, як він вилікував пацієнта. Звичайно, він повинен дати йому поради, яких той повинен дотримуватися для того, щоб уникнути подібної хвороби в майбутньому. Але зрештою, особа сама визначає своє майбутнє, і що важливо для нас зараз, коли лікар дає їй поради стосовно майбутнього життя, він виконує обов'язки вчителя. Юрист працює над тим, щоб виграти справу свого клієнта, захистити його інтереси. Виходячи за рамки справи, він також стає педагогом. Педагог, виходячи з самої природи своєї діяльності, повинен думати про свою теперішню роботу в світлі того, що вона принесе в майбутньому, чи чого не принесе, він повинен думати про майбутнє, яке пов'язане із сьогоднішнім» [9, с.69].

Духовне виховання спрямоване на розвиток у вихованців здатності до роздумів про добро і зло, прекрасне і потворне, обов'язок і совість, істинне і хибне знання, призначення людини тощо. Ці здібності шліфуються в процесі навчання на історичному матеріалі – конкретних прикладах життя певного суспільства, народу, соціальної групи і навіть окремої особистості. Виховання студентства відбувається шляхом приведення спеціальних програм викладання історичних знань в систему на рівні теорії, наукового обґрунтування історичних істин. Водночас необхідним для виховання у студентської молоді розвинених почуттів є накопичення власного практичного життєвого досвіду.

Свого часу Артур Шопенгауер виділяв три найважливіші цінності в житті людини – здоров'я, молодість і свободу. Серед життєвих цінностей молоді сучасної України перше місце посідає *сім'я*. Соціолог О. Балакірева вважає цей вибір закономірним, оскільки це справді найважливіша проблема молодіжної когорти населення, саме її вирішення є стрижневим завданням цього періоду людського життя. Наступні цінності характеризують сферу дозвілля (друзі, вільний час, улюблені заняття тощо), що теж є зрозумілим і закономірним для молоді. Як свідчать результати міжнародного порівняльного соціологічного опитування «Дослідження європейських цінностей», проведеного наприкінці 2008 року, на ціннісні орієнтації молоді істотно впливають суспільні трансформації. Сучасна молодь віддає перевагу сімейним цінностям (84,5% опитаних у віці від 18 до 24 років, 91,2% – від 25 до 34 років). Одночасно політика дуже важлива лише для 5% й 7,5% опитаних відповідних вікових категорій при помітному наростанні протестних настроїв і правового нігілізму молоді [10].

Слід також звернути увагу й на те, що серед соціальних інститутів сучасна молодь надає перевагу не лише сім'ї, але й освіті. Адже остання, з одного боку, сама є універсальною цінністю, а з другого – формує ієрархію цінностей, котра визначає духовність сучасного студентства.

За даними соціологічного опитування, проведеного Державним інститутом розвитку сім'ї та молоді в червні 2007 р., лише третина респондентів у віці 14-35 років задоволена рівнем своєї освіти. Кожен десятий – не задоволений, а кожен четвертий відповів «скоріше ні, ніж так»[2]. Діти ж віком від 12 до 16 років, говорячи про свою майбутню професію, найчастіше вибирають фах юриста (11,3%), акторами і дизайнерами хочуть стати по 11% дітей, економістами та фінансистами – 10%, лікарями – 8,6%. Повертається престиж технічних спеціальностей – їх хочуть здобути 7,2% респондентів. Юні українці підкреслюють необхідність більш професійної підготовки вчителів та технічного обладнання шкіл. Ті, хто завтра вирішуватимуть долю України хотіли би бачити свою Батьківщину економічно розвинутою, екологічно безпечною, впливовою країною.

Більшість респондентів (64,5%) планують мати у своїй родині по двоє дітей. 32,2% школярів вважають найважливішою у своєму житті успішну кар'єру. Кожен четвертий респондент хоче отримати гарну освіту і створити міцну сім'ю. Просто бути щасливими хотіли би у майбутньому 21% респондентів. І ця дитяча безпосередність вражає і вселяє оптимізм. Діти менше налаштовані на конфронтацію. Для них не існує поділу на Захід і Схід. І для маленьких донеччан, і для львів'ян Україна є єдиною і неподільною. Тому ми впевнені у тому, що Україна не лише відбулася як країна. Вона буде й надалі розвиватися – незважаючи на те, що нинішнім керівникам держави та опозиціонерам хотілося б іншого сценарію розвитку. Принаймні, вони це всіляко демонструють[8].

У сучасному складному світі світовідчуття і настрої студентської молоді є неоднозначними. На думку В.Костицького, доктора юридичних наук, голови Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі, актуальність проблеми цінностей пов'язана, насамперед, з певним занепадом духовної культури українства (дефіцит української книги, витиснення її продукцією масової культури, розповсюдженості телебаченням і засобами Інтернет-мережі тощо).

За роки незалежності загальний рівень культури нашого суспільства поступово знижується. Однією з причин є критичний стан всієї галузі культури. Приміром, кількість відвідувань театрів за рік скоротилася з 17,6 млн. відвідувачів (1990 рік) до 7,0 млн. (2008 рік). При цьому, на кінець 1990 року професійних театрів (включаючи театри-студії) налічувалося 125, у 2008 – 138. Відбулося і зростання кількості концертних організацій з 44 (1990 рік) до 77 (2008 рік), але скоротилася кількість їх відвідувань за рік – з 15,0 млн. (1990 рік) до 4,0 млн. (2008 рік). Збільшилась кількість музеїв (включаючи філіали) з 214 до 478, з одночасним скороченням їх відвідувань – 31,8 млн. протягом 1990 року і 21,9 млн. протягом 2008 року. Скоротилась кількість масових універсальних бібліотек з 25,6 тис. у 1990 році до 20,6 тис. у 2008 році. Дитячих музичних шкіл у 1990/91 роках в Україні налічувалося 1204, у 2008/09 – 908[6].

Ще одним викликом для випробування сучасної системи цінностей стає деградація мови як засобу спілкування, як носія національної культури. Про «культуру какби»¹ пише Володимир Моренець, професор Національного університету «Києво-Могилянська академія», доктор філологічних наук:

«Під кінець ХХ століття в люмпенізованому просторі вже мало чим російської мови народжується слівце какби. Пишеться, як чується, од-

1 Какби, – за однією з версій, – потворні істоти, поріддя страху й марнославства (прим. В.Моренець).

ним залпом, сполучник – не сполучник, частка не частка – клин між особистістю і писаним/мовленим нею словом. «Я какби вчуся», «ти какби працюєш», «він какби співчуває», «вона какби піклується», «воно какби легально», «ми какби зібралися», «ви какби горді», а «вони какби керують». Я його не перекладаю, бо воно ідіоматичне, неперекладне. Народжена як жарт на розвалинах ортодоксальних ідеологій, ця мислеформа від початку містила в собі вельми серйозний смисл, а саме: публічне відречення від сказаного далі. Відречення, відсторонення, дистанціювання, складання з себе всякої відповідальності за думки й судження, висловлення після сполучної частки какби. <...> Під кінець ХХ століття какби почало множитися, ширитися, розповзатися по всій малоросійськомовній площі мільйонами і мільярдами черв'яків-вірусів, виїдаючи мовця зі слова і слово із мовця навіть в інших мовах. Тепер землею нипають мільйонні череди знелюднених слів і німі, безсловесні тіні, неначе тумани різних років, які ніколи не зійдуться і нікому нічого не повідають, бо що вони насправді можуть сказати какби?! «Я какби вас люблю», «Ти єсть народ, якого какби сила», «Вставай, хто серцем какби кучерявий», «Коливалося флейтами там, де какби зайшло» <...> Боязнь правд, острах суджень, свербіж самозвеличеня: тільки так можна розцінити добровільну відмову автора бути ідентичним власному слову...»[11,с.11-16].

Подання історії поза певною системою цінностей неможливе. Викладач історії у вишій передаті студентів не якийсь нагромадження фактів, а той образ, картину світу, які він сам побачив у цьому нагромадженні. Перед педагогами, які працюють зі старшими дітьми, – наголошував Д.Д'юї, – постає завдання встановити джерела досвіду й визначити, яким чином треба спрямовувати вже набуті знання, щоб отримати нові – більші та кращі. Важливо, щоб нові предмети та події були інтелектуально пов'язані із попередньо набутими знаннями, і це означає, що в ході відображення фактів та ідей у свідомості повинні відбуватися певні зрушення. Тому педагог повинен серед усього масиву набутих учнем знань відібрати ті, що ставлять перед ним нові питання, вирішення яких розширять його кругозір. Він повинен постійно звертати увагу не на ті знання, які вже закріпилися в свідомості особи, а на ті, які виступають знаряддями й засобами відкриття нових сфер, що ставлять нові вимоги до існуючих здібностей до спостереження і розумової пам'яті[9,с.69].

Система цінностей, прихована в тексті підручника історії, виявляється важливим елементом структури, яка впорядковує інформаційний хаос, надаючи йому виховної потенції. Ціннісні орієнтації виражаються не стільки в прямих оціночних або модальних висловлюваннях, скільки у виокремленні головних «сюжетів» історії; в характері переважуючих пояснень; в тому, які факти автори вважають за необхідне пояснити, а які – констатувати; в текстових повторях; в кількісному співвідношенні гуманітарного (зверненого до унікального, випадкового, особистісно-людського) і соціологічного (що розглядає загальні закономірності, явища, процеси) аспектів історії; нарешті, в самій мові підручника, його лексиці й граматиці.

Список використаних джерел

1. Франко І. Одвертий лист до галицької української молодіжці / Іван Франко. Вибрані твори: В 3-х т. Т. 3: Літературознавство, публіцистика. – [2-е вид., доп.]. – Дрогобич: Коло, 2005. – 690 с.

2. Молодь. [Електронний ресурс] / Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. / Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>

3. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (стаття 1) [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

4. Кримський С. Ранкові роздуми [Зб. ст.] / Худож. оформ. О. Білецького / Сергій Кримський. – К.: Майстерня Білецьких, 2009. – 120 с.

5. Балакірева О. Здоров'я та поведінкові орієнтації української молоді: соціологічний вимір: За результатами нац. соц. опитування підлітків та молоді 10-22 років / Балакірева О., Галустян Ю., Левін Р., Артюх О., Бондар Т. – К.: Український ін-т соц. досліджень, 2005. – 256 с.: рис., табл. – (Серія «Формування здорового способу життя молоді»; Кн. 14).

6. Культура. [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

7. Вже 65% українців пишаються своїм громадянством – результати опитування. [Електронний ресурс] / Джерело: 5 канал. Коментарі (0) – Режим доступу: <http://www.vox.com.ua/data/publ/2007/01/11/vzhe-65-ukraintiv-pyshayutsya-svoim-gromadyanstvom-rezulyaty-opytuvannya.html>

8. Бондаренко К. Проект країни [Електронний ресурс] / Кость Бондаренко; Українська правда. – 01.04.2009. – Режим доступу: <http://t-r.dp.ua/novosti-i-analitika/proekt-krayini.html>

9. Д'юї Д. Досвід і освіта / Джон Д'юї; [пер. з англ. М. Василечко]. – Львів: Кальварія, 2003. – 83 с.

10. Балакірева О. Результати міжнародного порівняльного соціологічного опитування «Дослідження європейських цінностей» (2008 рік). [Електронний ресурс] / Матеріали круглого столу НДЛМ «Какие ценности у молодежи?». – 13.05.2009. – Режим доступу: <http://www.job5.com.ua>

11. Моренець В. Культура какби // Поезія Ліни Костенко в часах перехідних і вічних: Матеріали круглого столу / [Ред.-упоряд. Т.В.Шаповаленко]. – К.: Вид-дім «Киево-Могилянська академія», 2005. – 105 с.

Вашкевич В.Н. Ценностно-мировоззренческие установки молодежи в условиях социально-исторических трансформаций

Рассматриваются особенности и приоритеты молодежного восприятия истории, ценностно-мировоззренческие установки молодежи, а также будущее как детерминанта молодежного восприятия истории.

Ключевые слова: молодежь, история, ценностно-мировоззренческие установки, приоритеты.

Vashkevych, V.M. Value and vision settings of the youth under conditions of social and historical transformations

Review of peculiarities and priorities in the perception of history by young people, value and vision settings of the youth, as well as the future as a determinant in perception of the history by the young people.

Key words: the youth, history, value and vision settings, priorities.

УДК 111.8

Гавронська Т.В.

Свобода особистості: філософсько-політологічна рефлексія

Аналізуються різні моделі свободи, побудовані в різні епохи представниками різних філософських систем.

Ключові слова: свобода, діяльність, культура, особистість, відповідальність.

Поняття «свобода особистості» належить до найбільш важливих цінностей, набутих людством у процесі історичного розвитку. Визначаючи важливі суспільні ідеали, воно посідає чільне місце в багатьох філософсько-політичних концепціях.

Актуальність дослідження проблеми свободи особистості зумовлена насамперед розвитком можливостей створення сприятливих умов її самореалізації в суспільстві. Метою такого процесу є формування цілісної концепції свободи особистості, яка б наповнювалася конкретним змістом, відображала б реальну діяльність індивіда як особистості, як члена суспільства. Саме тому в контексті теорії свободи особливого значення набувають проблеми свободи особистості, розглянутої в умовах соціальних систем різного типу.

У сучасному політологічному дискурсі склалися декілька основних напрямів, представники яких по-різному інтерпретують саме поняття особистості, проблему свободи, відносини між людиною та суспільством. До цих напрямів належать: ліберально-демократичний; соціал-демократичний; консервативний.

Сучасні мислителі ліберально-демократичного напрямку розглядають демократію як головну умову реалізації свободи особистості. У поєднанні з свободою демократія характеризується: вибірністю, періодичною змінністю, підзвітністю (в тому числі юридичною відповідальністю) найвищих посадових осіб; юридичною рівністю громадян; гарантіями прав меншості та недопущенням сваволі більшості.

Як політичний режим свобода у поєднанні з демократією передбачає: чітке визначення меж можливого втручання держави та різних колективів (корпорацій, об'єднань) у справи людини; визнання правомірності та цінності для суспільства плюралізму поглядів та дій, захист прав меншостей на свою самобутність; ефективне функціонування механізму обмеження сваволі бюрократичного апарату політичної влади, запобігання поглинанню суспільства державою, партією, церквою або іншими організаціями. Нарешті, свобода у поєднанні з демократичним політичним режимом утверджує: компетентність і високий професіоналізм посадових осіб; їх порядність, дисциплінованість; готовність до безкорисливих дій на благо всього суспільства.